

تبیین مختصات حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع

بهنام عبدی^۱، علی اصغر پور عزت^۲

چکیده

برابر سیاست‌های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی کشور، توسعه و تعمیق فرهنگ خودباوری، خودکفایی، نوآوری و خلاقیت در تمام سطوح و ابعاد دفاعی و امنیتی و ترویج نهضت نرم‌افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی و حرکت در مرزهای دانش با تأکید بر بومی‌سازی و روزآمدی از وظایف اصلی بخش دفاع کشور هستند. در این امتداد، آموزش عالی به عنوان زیربنای اساسی تحقق سیاست‌های مذکور قابل توجه بوده و پژوهش حاضر به دنبال تبیین مختصات حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع است. پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نحوه اجرا، ترکیبی (کیفی و کمی) است. یافته‌ها نشان می‌دهند که مشکلات و چالش‌های اساسی آموزش عالی در بخش دفاع نیازمند اتخاذ رویکردی جامع و فراگیر است که با توجه به مضامین شش‌گانه حاصل از پژوهش حاضر در بخش دفاع شامل طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش، طراحی مجدد ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی، اشاعه فرهنگ تحول‌گرا در نظام آموزش عالی، طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد اعضای هیات علمی، مدیریت سرمایه انسانی در آموزش عالی و بازنگری در محتوا و متدولوژی آموزش و پژوهش در حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع محقق خواهد شد.

واژگان کلیدی: سیاست‌های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی کشور، حکمرانی خوب آموزش عالی، بخش دفاع، علم
سودمند، سند چشم‌انداز توسعه

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۰۲/۱۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۷/۰۷/۲۵

۱ پژوهشگر پس‌ادکتری دانشکده مدیریت دانشگاه تهران (نویسنده مسئول: babdi@modares.ac.ir)

۲ استاد دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

مقدمه

برابر سند چشم‌انداز توسعه بیست ساله، ایران در افق ۱۴۰۴، کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، یکی از ارزشمندترین ساختارهای جامعه برای پیشرفت و توسعه، نظام آموزش عالی و دانشگاه است، به نحوی که در کشورهای توسعه‌یافته، بخش قابل توجهی از حل مسائل و رفع نیازمندی‌های مطرح در راستای تحقق اهداف ملی توسط دانشگاهیان محقق می‌شود (مک‌ماهان^۱، ۲۰۱۸).

کشورهای در حال توسعه نیز بر این باورند که پایه اصلی توسعه ملی، گسترش کمی و کیفی آموزش عالی است. نهاد آموزش عالی در هر جامعه‌ای، به‌ویژه جوامع در حال توسعه، به عنوان محرک توسعه پایدار شناخته می‌شود (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۱۲). بر همین اساس، تلاش‌های متعددی همچون تدوین نقشه جامع علمی کشور صورت پذیرفته است. نقش محوری و اساسی سرمایه انسانی در توسعه بدیهی است تا جایی که بنیاد ثروت جوامع را شکل می‌دهند. در این امتداد، اهمیت آموزش عالی و دانشگاه‌ها در تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور غیر قابل انکار است (الکسیو و همکاران^۲، ۲۰۱۸، ۱۶۶۹). پیدایش دانشگاه‌ها با هدف کسب دانش و دستیابی به حقایق هستی، منشاء بروز تحولات بسیاری در جوامع انسانی بوده است. آموزش عالی با تخصصی شدن و تربیت نخبگان جامعه در شاخه‌های مختلف دانش بشری همراه بوده است.

با گسترش دانشگاه‌ها، نه تنها نیروی انسانی مورد نیاز جامعه تربیت شده‌اند، بلکه زیرساخت‌های فکری و فرهنگی جامعه برای برخورداری از روش‌ها و فناوری‌های نو نیز فراهم شده است (کنکوسکا^۳، ۲۰۱۶، ۴۴۲). از این نظر، آموزش عالی را می‌توان مؤثرترین روش سرمایه‌گذاری در منابع انسانی دانست که با آموزش، دانش‌افزایی و ارتقای نگرش و مهارت‌ها، زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی لازم را برای توسعه ملی فراهم می‌سازد. توسعه، حرکتی مستمر و پویا برای افزایش توانایی انسان‌ها در رفع نیازهای مادی و معنوی از طریق گسترش متوازن ساختارها و نهادهای اجتماعی است. محرک اصلی در توسعه جامعه، دانش‌های نوین، ایده‌های تازه و آرمان‌های جدید است. آموزش عالی منبع تولید دانش و ایده‌های نو است.

نقش آموزش عالی در توسعه اقتصادی کشورها، چه در اقتصادهای مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و چه در کشورهای تازه صنعتی شده و در حال توسعه، چشمگیر و بی‌بدیل ارزیابی می‌شود. نقش هیچ عاملی را در توسعه کشور نمی‌توان با عامل انسانی برابر دانست. انسان هم عامل توسعه و هم هدف آن است و بی‌گمان نقش عامل انسانی با رشد دانش و فناوری ارتقاء می‌یابد (فریمان و همکاران^۴، ۲۰۱۸، ۳۶۷). لازمه نیل به اهداف توسعه ملی، برخورداری از دانش و فناوری پیشرفته است که تنها در سایه پژوهش‌های بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای حاصل می‌شود. مسئولیت تولید دانش بنیادی و دانش فنی بر دوش دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشور است. آموزش عالی به عنوان بخشی از فرایند کلی آموزش، از راه ایجاد مهارت و تخصص در افراد و بهبود قوه تشخیص آنها، موجب ارتقای سطح بهره‌وری نیروی انسانی می‌شود. به شکلی دقیق‌تر می‌توان اثرات آموزش عالی را در سه مقوله: اثر کاری، اثر شناختی و اثر نوآوری بحث کرد. اثر کاری موجب می‌شود که نیروی انسانی بتواند با کمیت و کیفیت بیشتری وظایفش را انجام دهد (ریز^۵، ۲۰۱۸). اثر شناختی، اتخاذ و انجام یک تصمیم است. اثر نوآوری نیز سومین اثری است که انتظار می‌رود از طریق آموزش عالی فراهم شود. نوآوران جهان امروز، غالباً پرورش یافته محیط‌های دانشگاهی هستند. جهان امروز به آموزش عالی و ایجاد سرمایه انسانی اهمیت فراوان و بسزایی می‌دهد. حجم سرمایه‌گذاری در آموزش عالی، از رشد قابل توجهی برخوردار است و به سرمایه انسانی بیش از سرمایه فیزیکی بها داده می‌شود. این احساس منطقی برای تحلیل‌گران به وجود آمده است که سرمایه‌گذاری در منابع انسانی، به نسبت از بازدهی بیشتری برخوردار است و گذشته از آن، عمر طولانی‌تر و استهلاک ناچیز دارد.

1 McMahon
2 Aleixo
3 Kankovskaya
4 Friman
5 Reyes

از طرف دیگر، بخش دفاع و سازمان‌های مربوطه نیز، نه تنها از این قاعده مستثنا نیستند، بلکه در خط مقدم تلاش علمی و ارتقاء ظرفیت‌های مرتبط خود می‌باشند. ساختار گسترده آموزش عالی در بخش دفاع، وجود دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی متعدد در سازمان‌های مربوطه با توجه به اهمیت آموزش عالی و تلاش‌های به عمل آمده در این رابطه در سال‌های اخیر مانند پارک‌های علم و فناوری و شرکت‌های دانش‌بنیان بیانگر اهمیت و ضرورت توجه ویژه به نظام آموزش عالی در بخش دفاع است. با وجود نقش و اهمیت آموزش عالی در روند توسعه کشور، شواهد و قراین موجود نشان می‌دهد که توسعه علمی کشور نیازمند اتخاذ نگاه متفاوتی به مقوله آموزش عالی است. ایران در سال ۲۰۰۸، رتبه ۲۷ تولید علم جهان را به خود اختصاص داد. در سال ۲۰۰۹ از نظر تولید علم به رتبه ۲۲ ارتقاء پیدا کرده و در سال ۲۰۱۲، با تولید ۲۳ هزار و ۶۷۳ مقاله پیش‌تاز منطقه بوده و در جهان نیز رتبه شانزدهم را به خود اختصاص داده است (مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، ۱۳۹۱). با این وجود، الگوهای فردی و جمعی تولید دانش در ایران دارای گسست از یکدیگر هستند و تحقیقات علمی در کشور به طور عملی، جزیی از یک سیستم بزرگ‌تر خلق دانش و نوآوری در مقیاس علمی نیست و تقریباً فاقد پیوندهای سیستمی با بخش‌های مختلف صنعتی است (فانعی راد و همکاران، ۱۳۸۷، ۴۳)، بنابراین کیفیت تحقیقات دانشگاهی به منظور پاسخ به نیازهای اجتماعی و اقتصادی کشور در حین توجه به حفظ توازن در انواع تحقیقات دانشگاهی باید مورد توجه قرار گیرد (فکور و حاج حسینی، ۱۳۸۷، ۹۱). از طرف دیگر، برابر گزارش سالانه موسسه مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۲ از وضعیت رقابت‌پذیری اقتصادی در ۱۴۴ کشور مورد مطالعه، ایران بعد از کشورهای هم‌چون، قطر (۱۴)، عربستان سعودی (۱۷)، مالزی (۲۱)، امارات متحده عربی (۲۷)، عمان (۳۲)، کویت (۳۴)، بحرین (۳۷)، اندونزی (۴۶)، هند (۵۶) و ترکیه (۵۹) با رتبه ۶۲ قرار گرفته است (انجمن اقتصاد جهانی^۱، ۲۰۱۲) و برابر رتبه بندی بانک جهانی، ایران در بین اقتصادهای دانش بنیان، رتبه ۹۶ را دارا می‌باشد (بانک جهانی^۲، ۲۰۱۲، ۱۱۹). آن‌طور که مشخص است، نظام آموزش عالی در کشور ما به‌رغم توسعه کمی چند ساله اخیر نتوانسته مهم‌ترین رسالت خود را که تربیت نیروی انسانی متخصص، ارتقای سطح فرهنگ عمومی و رشد فضایل اخلاقی و گسترش مرزهای دانش و تأمین نیازهای پژوهشی می‌باشد، برآورده سازد (مدهوشی و نیازی، ۱۳۸۹، ۳۲).

بر این اساس، پیش‌فرض پژوهش بر این مبنا قرار دارد که به منظور دستیابی به اهداف مشخص‌شده در سند چشم‌انداز کشور، بخش دفاع نقشی مهم و تعیین‌کننده بر عهده دارد و نیازمند نگاهی متفاوت و بومی به مبحث آموزش عالی است؛ بنابراین پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که مختصات حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع کدام است؟ در این مقاله پس از بررسی مبانی نظری مرتبط، روش‌شناسی پژوهش ارائه شده و در ادامه، ابعاد مختلف حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع بررسی خواهد شد. در نهایت بحث و نتیجه‌گیری و پیشنهادها ارائه شده است.

آموزش عالی و توسعه

امروزه منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین عامل توسعه کشورها محسوب می‌شود و در این میان، نیروهای نخبه و متخصص نقش کلیدی در توسعه علمی و فناوری ایفاء می‌کنند، بنابراین تحصیل به عنوان دارایی ملی محسوب می‌شود، زیرا آینده کشور بستگی به پرورش سرمایه فکری فراهم شده توسط نهادهای تحصیلی دارد (چنگ و بیگلربیگی^۳، ۲۰۱۲، ۳۱۲)، لذا نقش دانشگاه‌ها در توسعه اقتصادی کشورها بدیهی است (آکال و انگین-دمیر^۴، ۲۰۱۲، ۱۹) و سرمایه‌گذاری بیشتر یک جامعه در کیفیت آموزش عالی منجر به ارتقای خروجی فعالیت نوآوری می‌شود (ورسکالیس^۵، ۲۰۰۶، ۱۰۸۸). لاندوال^۶ (۲۰۰۷) با استفاده از داده‌های انبوه آماری در اقتصادهای ملی، بیان می‌کند که کیفیت آموزش عالی رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده و سرمایه‌گذاری در آموزش عالی به صعود نرخ رشد اقتصادی منتهی می‌شود. از طرف دیگر، نرخ بازده سرمایه‌گذاری در آموزش عالی با نرخ پیشرفت فناوری‌های سطح بالا ارتباط مستقیم و مثبت دارد. توانمندسازی سرمایه انسانی با بهره‌وری بالا در

- 1 World Economic Forum
- 2 World Bank
- 3 Cheng and Biglar Beigi
- 4 Akcal and Engin-Demir
- 5 Varsakelis
- 6 Lundvall

آموزش عالی همراه می‌باشد و دانش به عنوان مهم‌ترین منبع و یادگیری به عنوان بهترین فرآیند در اقتصاد دانش معرفی شده است و تغییرات در آموزش عالی با شتاب زیادی صورت می‌گیرد و مهم‌ترین روند دگرگونی، استفاده بیشتر از دانش در اقتصاد است. با توجه به اینکه دانش سریع‌تر از گذشته منسوخ می‌شود، لذا آموزش عالی باید شتاب بیشتری داشته باشد تا کارکنان دانشی بیشتری تربیت شوند و یادگیری مادام‌العمر در زمینه‌هایی از دانش که به سرعت در حال تغییر است، فرصت‌های منظم و مکرری را برای دانشگاه‌ها ایجاد کند و دو کارکرد بنیادی آن، یعنی آموزش و پژوهش باید با تأکید بر یادگیری مورد توجه قرار گیرد. پیشرفت‌های روزافزون اقتصادی در کشورها، بخش عمده خود را مدیون سرمایه‌گذاری در دانش و فناوری می‌باشند. سرمایه‌گذاری در آموزش مرتبط با شغل در حدود ۲/۵ درصد تولید ناخالص داخلی در آلمان و استرالیا تخمین زده شده است (سازمان همکاری‌ها و توسعه اقتصادی^۱، ۲۰۰۰)؛ بنابراین نظام آموزش عالی نیازمند ارتقای کارآمدی مدیریت و پاسخگویی آن در قبال ذینفعان مختلف همچون دولت، کسب و کار، صنعت، نیروی کار و هم‌چنین، دانشجویان و والدین آنها می‌باشد (ماک^۲، ۲۰۰۵، ۵۴۱). دانشگاه‌ها به عنوان تولیدکنندگان دانش جدید از طریق پژوهش و فراهم نمودن سرمایه انسانی مورد نیاز از طریق ارائه آموزش عالی به شمار می‌روند (هوس^۳، ۲۰۰۸، ۵۶۹). روند تکاملی این کار ویژه‌ها^۴ که طی آن اهمیت پژوهش دانشگاهی به منظور ارتقای توانمندی یادگیری فارغ‌التحصیلان افزایش می‌یابد، در بستر اقتصاد یادگیرنده مورد بحث قرار می‌گیرد. دانشگاه‌ها نقش مهمی در ایجاد سرریز دانش دارند (ادرتسچ و همکاران^۵، ۲۰۰۴، ۲۰۱)، اما با چالشی دوگانه مواجه هستند. جامعه تقاضاهای جدید و فزاینده‌ای از دانشگاه دارد، اما هم‌زمان دولت سیاست‌های محدود کننده‌ای را برای فعالیت‌های دانشگاه در نظر می‌گیرد، لذا دانشگاه‌ها از طریق اصلاح ساختار و سازمان فعالیت‌هایی که از قبل در آنها نهادینه شده است، به دنبال یافتن پاسخ‌های مناسب به تقاضاهای جامعه هستند، اما همواره دغدغه جدائی دانشگاه‌ها از بدنه اصلی جامعه، چه در کشورهای پیشرفته و چه در کشورهای در حال توسعه وجود داشته است. به عنوان مثال، هماهنگی لازم بین نظام آموزش عالی ایران و تحولات نظام اشتغال ایران وجود ندارد (انتظاری، ۱۳۸۵، ۹۲) و از نظر شاخص تراکم تحقیق و توسعه در ردیف کشورهای دارای پایگاه مستقر علم و فناوری قرار می‌گیرد، اما از نظر شاخص‌های اقتصادی دیگر یک پله عقب‌تر است. این مسئله گسست بین پژوهش و تولید را نشان می‌دهد. هر چند آهنگ رشد کمی شاخص‌های پژوهش (به جز بودجه پژوهش) نسبتاً خوب بوده است، اما عدم توازن‌هایی در این زمینه مشاهده می‌شود (ذاکر صالحی، ۱۳۸۸، ۶۵). ساختار داخلی دانشگاه‌ها بر اساس پاسخگویی به نیازهای صنعت طراحی نشده، بلکه بر اساس توسعه علم بنا نهاده شده است. در آلمان از ۲۵۰ دانشگاه، ۱۰۰ دانشگاه در زمینه علوم کاربردی فعالیت می‌کنند و هر دانشگاهی اصولاً دارای دفتر انتقال فناوری است که فعالیت‌های مربوط به انتقال فناوری بین دانشگاه و صنعت را پشتیبانی می‌کند (عباسی و حاجی حسینی، ۱۳۸۸، ۱۱)، اما فرایند تولید علم در ایران از ابعاد منابع انسانی، مالی، ساختار، عملکرد و بهره‌وری با جایگاه تاریخی و اصول ارزشی آن که مبتنی بر ارزش گذاردن به علم و پژوهش است، فاصله زیادی دارد. از دیدگاه سیستمی، این فاصله هم از بعد ورودی‌ها، هم فرایند تولید علم و هم خروجی‌های فرایند تولید علم در ایران قابل بحث و بررسی است (اعرابی و موسوی، ۱۳۸۸، ۵۶).

حکمرانی خوب

درباره حکمرانی، معانی و تفاسیر متفاوتی ارائه شده‌اند (رهودز^۶، ۱۹۹۶، ۶۶۱)؛ به تعبیری، حکمرانی، دال بر حاکمیت شبکه‌هایی است که جامعه مدنی را با دولت پیوند می‌دهند (پتای و الینگ^۷، ۲۰۰۴، ۱۱) و در واقع، فراگرد رهبری و هدایت جامعه را شکل می‌دهند (روزنبلوم^۸، ۱۹۸۳، ۴۲). به عبارت دیگر، حکمرانی به گسترش دامنه هدایت و رهبری جامعه اشاره دارد و در پرتو حکمرانی، مرزبندی بخش‌های سه‌گانه جامعه (بخش عمومی، خصوصی و جامعه مدنی) کم‌رنگ‌تر جلوه می‌-

1 OECD

2 Mok

3 Havas

4 Functions

5 Audretsch

6. Rhodes

7. Pettai & Illing

8. Rosenbloom

نمایند؛ زیرا حکمرانی به همه فراگردهای اداره عمومی اشاره دارد که گاهی توسط دولت، گاهی بازار و گاهی شبکه در سازمان-های رسمی یا غیررسمی و از طریق قوانین، هنجارها، قدرت یا حتی زبان اعمال می‌گردد (بویر^۱، ۲۰۱۳، ۱۱۴) و فرایندهای تعامل و تصمیم‌گیری بین کنشگران مرتبط با حل یک مسئله عمومی را در برمی‌گیرد تا منجر به خلق، تقویت یا بازتولید هنجارها و نهادهای اجتماعی گردند (بافتی^۲، ۲۰۱۱، ۴۱۹).

مبنای اساسی طرح این مفهوم، این واقعیت است که اداره صحیح کشور، اساساً معطوف به هدایت اقتصاد و جامعه است و مدیران باید طیفی از الزامات و اقدامات را برای این هدایت در نظر بگیرند. در همین امتداد، ارتباط بین بخش‌های دولتی و خصوصی در قالب مفهوم حکمرانی مطرح می‌شود (پیر و پیترز^۳، ۲۰۰۰، ۲۳۴). اساسی‌ترین مفهوم قابل درک از واژه حکمرانی، آن است که دیگر نمی‌توان دولت را تنها کنشگر مستقل و دارای قدرت در جامعه (در یک زمان خاص) دانست، بلکه امروزه بخش عمومی و بخش خصوصی، به شیوه‌های گوناگون، به هم وابسته بوده، سهم قابل توجهی از خط‌مشی‌های بخش عمومی بر اساس مرادده بخش دولتی و بخش خصوصی، توسعه یافته و اجرا می‌شود. تغییر به سمت مفهوم حکمرانی برای اهداف جمعی، ملاحظات ناظر بر خط مشی قابل توجهی درباره نقش مدیریت دارد. این تغییر نگاه به سمت حکمرانی، به این معناست که دولت باید به حالتی فراتر از یک جایگاه ساختاری دارای اختیارات و سلسله مراتب حرکت کند (هال^۴، ۲۰۰۲، ۲۹).

مبحث حکمرانی خوب از اواخر دهه ۱۹۸۰ توسط بانک جهانی مطرح شد. این نهاد بین‌المللی معتبر در گزارشی که در سال ۱۹۸۹ منتشر نموده، برای اولین بار حکمرانی خوب را به عنوان ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی قابل اعتماد و نظام اداری پاسخ‌گو تعریف کرده است. بانک جهانی پس از آنکه در اجرای سیاست‌های تعدیل یا همان اجماع واشنگتنی، در کشورهای آفریقایی ناموفق بود، به این نتیجه رسید که چون دولت‌ها در آن کشورها واجد شرایط نیستند، نمی‌توانند در اجرای توصیه‌های بانک جهانی و آزاد کردن قیمت‌ها موفق عمل کنند. به عبارت دیگر، پذیرش و اجرای سیاست‌های تعدیل و توصیه‌های بانک جهانی به دولتی احتیاج دارد که این دولت فعلاً در آفریقا وجود ندارد. در سال ۱۹۹۶ در «گزارش توسعه جهانی» در فصلی با عنوان «از برنامه تا بازار» به این موضوع اشاره شد و سپس در گزارش سال ۱۹۹۷ با عنوان «نقش دولت در جهان در حال تحول» این مسئله طرح شد که چگونه می‌توانیم به یک دولت خوب دست یابیم. بانک جهانی در سال ۱۹۹۷ اعلام کرد که دولت کوچک لزوماً به دولت خوب منتهی نمی‌شود و برای ایجاد و استقرار یک دولت خوب، باید مقدمات دیگری نیز وجود داشته باشد. البته کوچک‌سازی دولت در بهتر شدن حکومت مؤثر است، ولی به هر حال نقطه کانونی و اصلی برای داشتن یک دولت خوب نیست. در تحلیل‌ها گفته می‌شود که در این تجدیدنظر بانک جهانی در سیاست‌هایش و ارائه این اندیشه از سوی آن، سه عامل نقش اساسی داشته‌اند: ۱. تجربه اروپای شرقی؛ ۲. بحران شرق آسیا؛ ۳. تجربه چین. در واقع تجربه کشورهای اروپای شرقی و بحران شرق آسیا نشان داد که وقتی بدون دولت خوب، اقتصاد را آزاد می‌کنیم به بحران می‌رسیم و تجربه چین نشان داد که در یک نظام اگر دولت اختلال‌ها را درست مدیریت کند، می‌تواند به نتایج مطلوبی بینجامد.

اکنون بیش از دو دهه است که از سال ۱۹۹۷ تا کنون پیوسته بحث حکمرانی خوب در گزارش بانک جهانی مطرح است و یکی از مهم‌ترین سیاست‌های بانک جهانی این است که چگونه می‌توان با حکمرانی خوب به توسعه دست یافت. برای نمونه، در سال ۲۰۰۲، ۲۵ درصد وام‌هایی که بانک جهانی به کشورهای در حال توسعه داد، به ایجاد حکمرانی خوب در آن کشورها منوط بود.

روش‌شناسی و یافته‌های تحقیق

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت آن، به صورت ترکیبی (کیفی و کمی) و در قالب استراتژی اکتشافی متوالی انجام شده است. الف فاز اول پژوهش (فاز کیفی):

1. Bevir
2. Hufty
3. Pierre & Peters
4. Hall

در پژوهش‌های کیفی از روش‌های مختلفی برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده می‌شود که در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده که هدف عمده آن، تبیین یک پدیده از طریق مشخص کردن عناصر کلیدی آن پدیده است (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶، ۷۶؛ استراس و کوربین^۱، ۱۹۹۸، ۱۱۳). سه عنصر اصلی در این روش عبارت‌اند از مفاهیم (کد)، مقوله‌ها (ابعاد یا گزاره‌ها) و مضامین. عنصر مفاهیم، واحدهای اصلی تحلیل هستند که از زمان مفهوم سازی داده‌ها و نه لزوماً داده‌های واقعی، تئوری را توسعه می‌دهند (پندیت^۲، ۱۹۹۶، ۱۱). مقوله‌ها، در مقایسه با مفاهیم، انتزاعی‌تر بوده و سطحی بالاتر را نشان می‌دهند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶، ۱۱۴). عنصر سوم، مضامین هستند که بیان تعمیم یافته یک مقوله و مفاهیم آن و نیز بین مقوله‌های جدا از هم می‌باشند. (استراس و کوربین، ۱۹۹۸، ۱۱۴). با توجه به نوع پژوهش و ماهیت آن، نمونه‌گیری به روش گلوله برفی و تا اشباع نظری ادامه یافت. در این بخش، ۱۹ مصاحبه با ۱۵ نفر از خبرگان صورت گرفت و از نتایج آنها به همراه داده‌های جمع‌آوری شده در تحلیل محتوا اسنادی استفاده گردید. اطلاعات مربوط به مشارکت کنندگان در مصاحبه در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول (۱) اطلاعات جمعیت شناختی خبرگان مصاحبه شونده

ردیف	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	تعداد مصاحبه	سابقه (سال)	سن (سال)	سمت سازمانی
۱	دکتری	مدیریت آموزش عالی	۲	۱۱	۴۱	مدیر ارشد
۲	دکتری	مدیریت آموزشی	۱	۱۳	۴۴	مدیر ارشد
۳	دکتری	مدیریت آموزشی	۱	۱۴	۴۶	مدیر ارشد
۴	دکتری	مدیریت استراتژیک	۱	۲۹	۴۷	رئیس اداره
۵	دکتری	مدیریت امور دفاعی	۱	۳۲	۴۹	جانشین معاونت
۶	دکتری	مدیریت آموزش عالی	۲	۱۱	۴۱	عضو هیات علمی
۷	دکتری	مدیریت آموزشی	۱	۹	۳۸	عضو هیات علمی
۸	دکتری	علوم دفاعی	۱	۲۶	۴۵	عضو هیات علمی
۹	دکتری	مدیریت آموزشی	۱	۱۳	۴۱	عضو هیات علمی
۱۰	کارشناسی ارشد	مدیریت امور دفاعی	۲	۲۸	۴۵	جانشین اداره
۱۱	کارشناسی ارشد	مدیریت آموزشی	۱	۱۶	۳۶	کارشناس ارشد
۱۲	کارشناسی ارشد	مدیریت استراتژیک	۱	۱۹	۳۸	کارشناس ارشد
۱۳	کارشناسی ارشد	مدیریت امور دفاعی	۱	۲۷	۴۶	عضو هیات علمی
۱۴	کارشناسی ارشد	مدیریت منابع انسانی	۱	۲۲	۴۱	کارشناس ارشد
۱۵	کارشناسی ارشد	مدیریت تحول	۱	۲۴	۴۴	کارشناس ارشد

نتایج فرآیند کدگذاری این تحقیق در قالب مضامین و ابعاد به دست آمده در جدول ۲ ذکر شده است.

1. Strauss and Corbin
2. Pandit

جدول (۲) مضامین و ابعاد استخراج شده پژوهش

مضامین	ابعاد	تعداد کد
طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع	تدوین سند راهبردی آموزش عالی در بخش دفاع شامل چشم‌انداز، اهداف و استراتژی‌ها	۲۸
	بومی‌سازی قوانین و مقررات آموزش عالی در بخش دفاع (جذب و ارتقای هیات علمی، جذب دانشجویان و غیره)	۲۴
	بومی‌سازی نظام استاندارد آموزش عالی در بخش دفاع	۲۲
	طراحی و پیاده‌سازی نظام همگرا و یکپارچه آموزش عالی در بخش دفاع	۲۴
	تبیین ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع و ارائه الگوی مناسب آن	۲۶
طراحی مجدد ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی	طراحی و به‌روزرسانی ساختار و تشکیلات نظام آموزش عالی بخش دفاع	۳۱
	تدوین و ابلاغ سیاست‌ها و رویه‌های سازمانی نظام آموزش عالی بخش دفاع	۲۴
	تدوین الگوی نظام نوآوری آموزش عالی در بخش دفاع	۲۶
	انعطاف‌پذیری ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی بخش دفاع	۳۱
اشاعه فرهنگ تحول-گرا در نظام آموزش عالی بخش دفاع	بازطراحی و پیاده‌سازی نظام آموزش عالی بخش دفاع با رویکرد بین‌رشته‌ای و حل مسئله	۲۷
	تعریف و اشاعه تفکر استراتژیک در رابطه با تحول در نظام آموزش عالی بخش دفاع	۲۲
	تدوین و اجرای استراتژی‌های اشاعه فرهنگ تحول در نظام آموزش عالی بخش دفاع	۱۹
طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد اعضای هیات علمی در بخش دفاع	گفتمان‌سازی تحول در لایه‌های مختلف نظام آموزش عالی بخش دفاع	۲۷
	ایجاد نهاد متولی برای هماهنگ ساختن تمامی سیاست‌های حوزه اعضای هیات علمی به صورت همگرا	۳۱
	ایجاد تحرک در نظام آموزشی از طریق چرخش اساتید و دانشجویان در بخش‌های مختلف	۲۴
مدیریت سرمایه انسانی در آموزش عالی بخش دفاع	طراحی آیین‌نامه بومی جذب و ارتقای اعضای هیات علمی بخش دفاع	۳۲
	طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع انگیزش سرمایه انسانی آموزش عالی در بخش دفاع	۲۳
	طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد سرمایه انسانی آموزش عالی در بخش دفاع به صورت بومی	۳۴
	طراحی و پیاده‌سازی کار راه شغلی متناسب و انگیزشی در نظام آموزش عالی بخش دفاع	۲۹
	ایجاد تیم‌های فرامکانی و فرازمانی در نظام آموزش عالی بخش دفاع	۲۶
ارتقاء کیفیت محتوای آموزشی با تأکید بر رابطه تئوری و عمل بر اساس مسائل واقعی بخش دفاع	ارائه آموزش‌ها و ارتقای سطح آگاهی کارکنان	۳۳
	ارتقاء مسئولیت‌پذیری کارکنان از طریق گردش مشاغل	۳۶
	ارتقاء کیفیت محتوای آموزشی با تأکید بر رابطه تئوری و عمل بر اساس مسائل واقعی بخش دفاع	۳۱
	ایجاد و اشاعه آموزش و پژوهش بین‌رشته‌ای	۲۴
بازنگری در محتوا و متدولوژی آموزش و پژوهش بخش دفاع	افزایش ارتباطات بین‌المللی	۳۲
	اصلاح کتب درسی و روش‌های تدریس	۲۸
	همکاری آموزشی و پژوهشی با دانشگاه‌های مختلف	۳۱

ب فاز دوم پژوهش (فاز کمی)

پس از اتمام فرآیند کدگذاری و به منظور ارزیابی نتایج حاصل به منظور ارتقای روایی مضامین و ابعاد، از پرسشنامه استفاده شده است. در این مرحله با استفاده از ابزار پرسشنامه به جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پرداخته شده است. پرسشنامه دارای دو بخش است که در بخش اول، اطلاعات مربوط به پاسخ‌دهندگان شامل تجربه کاری، سن و غیره مورد سؤال قرار گرفته است. در بخش دوم، ابعاد نهایی حاصل از فاز کیفی پژوهش مورد سؤال قرار گرفته است. با توجه به ماهیت پرسشنامه تهیه شده و تخصص مورد نیاز برای پاسخ‌دهندگان، جامعه آماری شامل ۱۶۷ نفر از متخصصان و فعالان حوزه آموزش عالی بخش دفاع در شهر تهران در نظر گرفته شد. با توجه به ساختار جامعه آماری و شناسایی متخصصان مربوطه، نمونه به صورت تمام شمار در نظر گرفته شد و پرسشنامه بین تمامی اعضا توزیع شد. تعداد ۱۶۷ پرسشنامه توزیع گردید که از این تعداد، ۱۵۳ پرسشنامه به‌منظور تحلیل داده‌ها قابل استفاده بودند. اطلاعات مربوط به مشارکت کنندگان در تکمیل پرسشنامه به شرح جدول ۳ است:

جدول (۳) اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه

سطح تحصیلات		تعداد
دکتری		۲۸
کارشناسی ارشد		۹۲
کارشناسی		۳۳
سن	تعداد	سابقه
۲۵ تا ۳۵ سال	۴۳	کمتر از ۵
۳۵ تا ۴۵ سال	۹۷	۵ تا ۱۰
بیشتر از ۴۵ سال	۲۳	۱۱ تا ۱۵
		بیشتر از ۱۵

بدین ترتیب از پاسخ‌دهندگان خواسته شد که میزان اهمیت هر یک از ابعاد در حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع را بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه‌ای مشخص نمایند. به منظور ارزیابی تجزیه و تحلیل مناسب داده‌های حاصل از پرسشنامه از آزمون تی تک نمونه‌ای بهره گرفته شده است.

مفهوم روایی و اعتبار به این سؤال پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می‌سنجد. بدون آگاهی از اعتبار ابزار اندازه‌گیری نمی‌توان به دقت داده‌های حاصل از آن اطمینان داشت (سرمد، ۱۳۸۰، ۱۶۵). برای تأیید روایی پرسشنامه ضمن بررسی دقیق مبانی نظری موجود، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از منابع مختلف و انجام مصاحبه‌ها، پرسشنامه نهایی قبل از توزیع، در اختیار شش نفر از خبرگان حوزه قرار داده شد و پس از اعمال اصلاحات مورد نظر ایشان، مورد تأیید قرار گرفته و توزیع شد.

در آمار، پایایی ملاکی برای همسانی یک مجموعه از سنجش‌ها یا ابزارهای سنجش است که در خصوص آزمون یک چیز مشابه به کار می‌روند، پس پایایی مترادف با همسانی آن ابزار است. پایایی یک ابزار یعنی اینکه تا چه حد آن ابزار داده‌های دقیق و درستی را استخراج می‌کند و در طول زمان باثبات است و نتیجه‌های همسان به دست می‌دهد (سرمد، ۱۳۸۰، ۱۶۷). یکی از روش‌های برآورد پایایی که برای سنجش پایایی پرسش‌های چندگزینه‌ای توصیه می‌شود، روش آلفای کرونباخ^۱ است. این ضریب برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌ها یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کنند به کار می‌رود. اگر ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷ یا بیشتر باشد نشان دهنده آن است که پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار است و می‌توان از بابت همبستگی درونی سؤالات مطمئن بود. پایایی پرسشنامه با آزمون آماری آلفای کرونباخ بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است. در پژوهش حاضر برای محاسبه آلفای کرونباخ از نرم افزار SPSS استفاده شده است و مقدار آلفای به دست آمده در نمونه اولیه شامل ۳۰ پرسشنامه برابر با ۰/۸۷ می‌باشد که نشان دهنده این است که پرسشنامه دارای پایایی مناسب می‌باشد. آلفای محاسبه شده برای تمامی پاسخنامه‌ها نیز ۰/۹۱ می‌باشد.

1 Cronbach Alpha

جدول (۴) پایایی پرسشنامه

نوع آزمون	مقدار ضریب آلفا	حجم نمونه
آزمون اولیه	۰,۸۷	۳۰
آزمون کلی	۰,۹۱	۱۵۳

آزمون توزیع نرمال پرسشنامه مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. در این بخش با استفاده از آزمون کلموگروف- اسمیرنوف فرض نرمال بودن نمونه‌های مورد مطالعه بررسی و تأیید شده است.

تحلیل داده‌های پرسشنامه با آزمون تی تک نمونه‌ای (سنجش اهمیت هر یک از مضامین شش گانه در حکمرانی خوب آموزش عالی بخش دفاع)

برای بررسی معناداری ابعاد، با توجه به نرمال بودن داده‌ها از آزمون پارامتریک تی تک نمونه‌ای استفاده می‌شود. آزمون تی، جهت تعیین این که آیا میانگین مشاهده شده در نمونه که به صورت تصادفی از جامعه تی آزمون‌های انتخاب شده است، مقداری برابر با میانگین مفروض جامعه دارد یا خیر، به کار می‌رود. در سطح اطمینان ۹۵ درصد چنانچه سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ باشد و میانگین متغیرها از حد متوسط ۳ بیشتر باشد، فرضیه تأیید و در غیر این صورت رد می‌شود. تحلیل داده‌های بخش اول پرسشنامه با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای صورت گرفته است. برای استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای شش فرض برای مضامین به شکل زیر و به صورت جداگانه برای هر مضمون مطرح می‌گردد:

-مضامین طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع، طراحی مجدد ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی بخش دفاع، اشاعه فرهنگ تحول‌گرا در نظام آموزش عالی بخش دفاع، طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد اعضای هیات علمی در بخش دفاع، مدیریت سرمایه انسانی در آموزش عالی بخش دفاع و بازنگری در محتوا و متدولوژی آموزش و پژوهش بخش دفاع از عوامل قابل توجه در حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع هستند. فرض‌های آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد تعریف می‌شود که با توجه به تعداد زیاد، یک مورد از آن ذکر شده و از ذکر سایر موارد صرف نظر شده است:

فرض صفر (H_0): طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع از عوامل قابل توجه در حکمرانی خوب آموزش عالی بخش دفاع نیست. (میانگین برابر یا کمتر از ۳ است)
فرض مقابل (H_1): طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع از عوامل قابل توجه در حکمرانی خوب آموزش عالی بخش دفاع می‌باشد. (میانگین بیشتر از ۳ است)
نتایج آزمون در جدول ۶ آمده است.

جدول (۵) نتایج آزمون تی برای تحلیل میزان تأثیر هر یک از مضامین

ردیف	متغیر	میانگین	سطح معناداری	نتیجه آماری
۱	طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع	۴/۹۹۱۲	۰/۰۰۰	تأیید فرض مقابل
۲	طراحی مجدد ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی بخش دفاع	۴/۸۷۳۴	۰/۰۰۰	تأیید فرض مقابل
۳	اشاعه فرهنگ تحول‌گرا در نظام آموزش عالی بخش دفاع	۳/۸۷۷۶	۰/۰۰۰	تأیید فرض مقابل
۴	طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد اعضای هیات علمی در بخش دفاع	۴/۱۱۲۱	۰/۰۰۰	تأیید فرض مقابل
۵	مدیریت سرمایه انسانی در آموزش عالی بخش دفاع	۴/۲۸۸۱	۰/۰۰۰	تأیید فرض مقابل
۶	بازنگری در محتوا و متدولوژی آموزش و پژوهش بخش دفاع	۴/۱۱۹۸	۰/۰۰۰	تأیید فرض مقابل

یافته‌ها در جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین تمامی متغیرها از سطح متوسط (۳) بیشتر است و همچنین سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ و معنادار می‌باشد. با توجه به یافته‌های فاز کمی، یافته‌های فاز کیفی مورد تأیید قرار گرفته و مضامین شش گانه طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع، طراحی مجدد ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی بخش دفاع، اشاعه فرهنگ تحول‌گرا در نظام آموزش عالی بخش دفاع، طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد اعضای هیات علمی در بخش دفاع، مدیریت سرمایه انسانی در آموزش عالی بخش دفاع و بازنگری در محتوا و متدولوژی آموزش و پژوهش بخش دفاع در حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع قابل توجه هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

برابر سیاست‌های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی ابلاغی در ۱۳۹۱، توسعه و تعمیق فرهنگ خودباوری، خودکفایی، نوآوری و خلاقیت در تمام سطوح و ابعاد دفاعی و امنیتی، ترویج نهضت نرم‌افزاری، تولید و توسعه علوم و فناوری و تحقیقات دفاعی و امنیتی و حرکت در مرزهای دانش با تأکید بر بومی‌سازی و روزآمدی، دستیابی به فناوری‌های برتر مورد نیاز دفاعی و امنیتی حال و آینده با تأکید بر نوآوری و پشتیبانی از توسعه آنها، تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه‌ها، کالاها و خدمات اولویت‌دار دفاعی و امنیتی توأم با بهسازی تجهیزات موجود و افزایش قابلیت و کارایی آن، جذب، توانمندسازی و به‌کارگیری نیروهای مستعد و نخبه با فراهم نمودن زمینه‌های رشد و تقویت آنان برای ارتقاء قابلیت‌های توسعه فناوری‌های دفاعی و امنیتی مورد نیاز کشور، برقراری ارتباط و همکاری با دیگر کشورها در زمینه‌های علمی، تولیدی و تجاری کالاها و خدمات دفاعی و امنیتی برای دستیابی به اهداف سیاست‌های کلی خودکفایی دفاعی و امنیتی و غیره از وظایف اصلی بخش دفاع کشور هستند. آنچه مبرهن است، نقش بی‌بدیل و غیرقابل‌انکار آموزش عالی است که به عنوان زیربنای تمامی فعالیت‌ها در راستای سیاست‌های مذکور قابل توجه هستند. رفع مشکلات و چالش‌های اساسی آموزش عالی در بخش دفاع نیازمند اتخاذ رویکردی جامع و فراگیر است که با توجه به مضامین شش‌گانه حاصل از پژوهش حاضر شامل طراحی و پیاده‌سازی الگوی بومی حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع، طراحی مجدد ساختار و فراگردهای سازمانی نظام آموزش عالی بخش دفاع، اشاعه فرهنگ تحول-گرا در نظام آموزش عالی بخش دفاع، طراحی و پیاده‌سازی نظام جامع ارزشیابی عملکرد اعضای هیات علمی در بخش دفاع، مدیریت سرمایه انسانی در آموزش عالی بخش دفاع و بازنگری در محتوا و متدولوژی آموزش و پژوهش بخش دفاع در حکمرانی خوب آموزش عالی در بخش دفاع محقق خواهد شد.

منابع

- منابع انتظاری، یعقوب (۱۳۸۵). گزارش تحلیل تعامل دانشگاه - صنعت از چشم‌انداز اقتصاد دانش. تهران: دفتر مطالعات فرهنگی معاونت پژوهشی مجلس شورای اسلامی.
- اعرابی، سید محمد و موسوی، سعید (۱۳۸۸). الگوی استراتژیک مدیریت دانش برای ارتقای عملکرد پژوهشگاه‌ها، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۱، بهار.
- استراس، آنسلم و جولیت کوربین (۱۳۸۵). اصول روش تحقیق کیفی. ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ اول.
- سلیمی، قاسم، محمدی، مهدی و نثار، زینب (۱۳۹۶). واکاوی تجارب اعضای هیات علمی در ارتباط با شایستگی‌ها و پویایی‌های تدریس و پژوهش در فرآیند بین‌المللی شدن آموزش عالی: پژوهشی کیفی، فصلنامه تدریس پژوهی، سال پنجم، شماره دوم.
- دانایی‌فرد، حسن و امامی، سید مجتبی (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد. انتشارات اندیشه مدیریت. ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۸۸). محیط پژوهش در ایران و پیشنهاد اهداف و سیاست‌های پژوهش در برنامه پنجم توسعه کشور، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۳.
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۸۰). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. چاپ پنجم، انتشارات آگاه.

عباسی، فرهاد و حاجی حسینی، حجت‌الله (۱۳۸۸)؛ تحلیل استراتژی جستجوی نوآوری بنگاه‌های صنعتی ایران در تعامل با نهادهای علمی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۱، بهار.

فکور، بهمن و حاج حسینی، حجت‌اله (۱۳۸۷). کارآفرینی دانشگاهی و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات در دانشگاه‌های ایران (مطالعه موردی ۷ دانشگاه مهم کشور)، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال اول، شماره ۲، تابستان.

قانع‌ی‌راد، محمد امین، طلوعی، ابوالقاسم و خسرو خاور، فرهاد (۱۳۸۷). عوامل، انگیزش‌ها و چالش‌های تولید دانش در بین نخبگان علمی، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال اول، شماره ۲، تابستان.

مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری (۱۳۹۱). قابل‌دسترس در <http://www.srlst.com/Default.aspx?lan=fa>

مدهوشی، مهرداد و نیازی، عیسی (۱۳۸۹). بررسی و تبیین جایگاه آموزش عالی ایران در جهان، فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، سال دوم، شماره ۴، بهار.

- Akcal, P. & Engin-Demir, C. (2012). Turkey's educational policies in Central Asia and Caucasia: Perceptions of policy makers and experts; *International Journal of Educational Development*, 32-11-21.
- Aleixo, A.M., Leal, S. & Azeiteiro, U.M. (2018). Conceptualization of sustainable higher education institutions, roles, barriers, and challenges for sustainability: An exploratory study in Portugal, *Journal of Cleaner Production*, 172, 1664-1673.
- Audretsch, D.B, Lehmann, E, & Warning, S (2014). University spillovers: does the kind of science matter? *Industry and Innovation*, 11 (3), 193-215.
- Bevir, M. (2013). *Governance: A very short introduction*. Oxford. UK: Oxford University Press.
- Cheng, K. K.Y. & Biglar Beigi, A. (2012). Education and religion in Iran: The inclusiveness of EFL (English as a Foreign Language) textbooks; *International Journal of Educational Development*, 32-311-315.
- Friman, M. Schreiberb, D., Syrjänen, R., & Kokkonena, E. (2018). Steering sustainable development in higher education – Outcomes from Brazil and Finland. *Journal of Cleaner Production*, 186, 364-372.
- Havas, A. (2018). Devising futures for universities in a multi-level structure: A methodological experiment, *Technological Forecasting & Social Change*, 75-558-582.
- Hall, J.S. (2012). Reconsidering the Connection between Capacity and Governance. *Public Organization Review*, 2. 23-44.
- Hufty, M. (2011). Investigating Policy Processes: The Governance Analytical Framework (GAF). In: Wiesmann, U. Hurni, H. et al. eds. *Research for Sustainable Development: Foundations, Experiences, and Perspectives*. Bern: Geographica Bernensia: 413-424.
- Kankovskaya, A. (2016). Higher Education for Sustainable Development: Challenges in Russia, *Procedia CIRP*, 48, 449-453.
- Lundvall, B.A. (2017). Higher Education, Innovation and Economic Development. Paper to be presented at the World Bank's Regional Bank Conference on Development Economics, Beijing, January 16-17.
- McMahon, W. (2018). The total return to higher education: Is there underinvestment for economic growth and development? *The Quarterly Review of Economics and Finance*, In Press.
- Mok, K. H. (2015). Fostering entrepreneurship: Changing role of government and higher education governance in Hong Kong, *Research Policy*, 34-537-554.
- OECD (2011). *The new economy beyond the type; Report on the OECD growth project*, Paris: OECD.
- Pandit, N. (1996). *The creation of theory: a recent application of the Grounded Theory method*, *The Qualitative Report*. Vol 2.No 4.
- Pettai V. & Illing E. (2014). Governance and Good Governance. *Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 8. No 4.
- Pierre, J. & Peters, B.G. (2011). *The State and Public Policy*. Basingstoke: Palgrave.
- Reyes, A. (2018). Connecting higher education and innovation to local development, *Futures*, In Press.
- Rosenbloom, D.H. (1983). *Public Administration Theory and the Separation of Powers*, *Public Administration Review*, Vol. 43. No. 3.
- Rhodes, R.A.W. (1996). *The New Governance: Governing Without Governance*, *Political Studies*, 44, 652-67.
- Varsakelis, N.C. (2016). Education, political institutions and innovative activity: A cross-country empirical investigation, *Research Policy*, 35-1183-1191.
- World Economic Forum (2012). Available online at <http://www.weforum.org/>
- World Bank (2012). *Knowledge Appraisal Measurement*. Washington D.C.: World Bank Publications.